

شاگرد کوشای مکتب امام خمینی (ره)

ویژگی‌های جلسات درس امام برای آیت... خامنه‌ای چه بود و چگونه شاگرد خصوصی آیت... حائری شد؟

بخش چهارم

در کسوت شاگردی

درس آیت... میلانی درک کرده بود، گرم‌تر یافت. برایش تازگی داشت که استاد بلند صحبت کند و شاگردها از هر طرف اشکال کنند. احساس کرد پویایی در جان محفل درسی خودنمایی می‌کند. سال ۱۳۳۷ ش که برای ادامه تحصیل به قم آمد، از نخستین درس‌هایی که انتخاب کرد، درس آقای خمینی بود و تقریباً یک دوره اصول را نزد او درس آموخت؛ آموزش فقه را هم، غیر از آن چه از آقای حائری [فرا] گرفت، بقیه را نزد آقا روح... گذراند. برای آقا، شخصیت استادش بسیار مهم بود؛ این مسئله علاوه بر سطح سواد و نحوه اداره مجلس درس، برای معظم‌له اهمیت داشت. سلوک شخصیتی و علمی امام خمینی، با بقیه استادان آن زمان حوزه علمیه قم، آشکارا فرق می‌کرد. جدیت امام در درس، بسیار بیشتر از دیگران بود و ایشان با شاگردانش، صحبت و مرافقه غیردرسی نداشت. آقا در این باره می‌گویند: «طبعاً چنین مدرسی باید برای طلبه‌ها دلنشین نباشد [و] کسی از این مدرس خوشش نیاید. [اما] درست به عکس بود، یعنی طلبه‌ها از ایشان با وجود این سردی روابط... به قدری خوششان می‌آمد و این قدر ایشان را دوست داشتند که من کمتر نظیر آن را در روابط شاگرد و استاد در قم [و مشهد] دیده‌ام... هر کس اشکال می‌کرد، فوراً جواب را کف دستش می‌گذاشت... اتفاق می‌افتاد گاهی اشکال طلبه وارد بود، اما... ایشان در جواب نمی‌ماند؛ جواب را می‌داد، منتها فرمایش [مثلاً]... از آن جواب عدول می‌کرد... یادم می‌آید یکی دو مورد را که ایشان از اشکال‌کننده تقدیر کردند که اشکال تو وارد است». این جذابیت‌ها، در کنار درس‌های اخلاقی امام، باعث شده بود که آقا بیشتر به استادشان علاقه‌مند شوند؛ آقا درباره درس‌های اخلاقی امام که گاه، به مناسبتی در حاشیه درس‌های اصلی حوزوی ایشان مطرح می‌شد، گفته‌اند: «قیامتی برپا می‌شد. طلبه‌ها گریه می‌کردند... در دل طلبه‌ها واقعاً غوغا می‌انداخت... همه چیز را در دل انسان تغییر می‌داد. من در طول چند سالی که درس ایشان رفتم، چند بار این توفیق را پیدا کردم [که زیر بارش این گفته‌ها بنشینم]». به عبارت بهتر، آقا در انتخاب استاد، به جامعیت علمی و اخلاقی توجه داشتند. (۱)

کلاس خصوصی آیت... حائری

آقا به جز درس امام، در درس چند نفر دیگر از مراجع و علمای قم هم شرکت می‌کردند که در میان آن‌ها، درس آیت... شیخ مرتضی حائری، بیش از دیگران مورد توجه ایشان قرار گرفت؛ هر چند که جلسات درس آیت... حائری، خیلی شلوغ و شاید پرشور نبود؛ «ایشان خیلی خوش بیان نبود، اما من می‌پسندیدم. همان که بود، من خوشم می‌آمد. شاگردان ایشان تدریجاً کم شدند و [غیر از من] دو نفر ماندند.» (۲) واقعیت آن

می‌کردند، صفای ایشان کاملاً مشخص بود. «(۴) آیت... خامنه‌ای در درس‌های استاد خود، سراپا گوش بودند، می‌آموختند، اشکال وارد می‌کردند و آن قدر در علم‌آموزی دقت داشتند که حتی آیت... حائری را به وجد می‌آورد: «من خیلی از مباحثه با ایشان (آیت... خامنه‌ای) لذت می‌بردم. خیلی سریع به اشکالات توجه می‌کردند و در بحث خیلی باانصاف بودند. آقا در درس اشکال می‌کردند و از شاگردان مورد توجه آیت... حائری بودند. البته من الان خیلی جزئیات آن زمان یادم نیست، اما نظرم می‌آید که قبل از فوت آیت... حائری وقتی عیادتشان رفتم و خدمتشان رسیدم، دیدم ایشان اشاره به آن دوران کردند که آقا در درس ایشان شرکت می‌کردند. ایشان فرمودند: آقا در بحث که شرکت داشتند، خیلی خوش‌فهم بودند و خوب می‌فهمیدند. حسن ایشان هم خوش‌فهمی و هم صاف‌فکری ایشان بود.» (۵) علاقه استاد به شاگرد چنان عمیق داشت که گاه درس عمومی خود را به تأخیر می‌انداخت تا بتواند به پرسش‌های آیت... خامنه‌ای، با حوصله و دقت بیشتری پاسخ دهد. آیت... حائری در پاسخ به انتقادات برخی شاگردانش بابت تأخیر در شروع درس گفته بود: «من درس دیگری دارم که بسیار با اهمیت است و گاهی به دلیل طولانی شدن آن درس، دیرتر به درس عمومی خود می‌رسم.» (۶)

پی‌نوشت:

۱. «شرح اسم: زندگی‌نامه آیت... سیدعلی حسینی خامنه‌ای (۱۳۵۷ - ۱۳۱۸)»، نوشته هدایت... بهبودی، نشر مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۹۱؛ صفحات ۹۴ و ۹۵
۲. همان، ص ۸۲
۳. همان، همان‌جا
۴. گفت‌وگو با آیت... سیدجعفر شبیری زنجانی به مناسبت سالروز ارتحال آیت... شیخ مرتضی حائری؛ پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار رهبر معظم انقلاب (Khamenei.ir)
۵. همان، همان‌جا
۶. به نقل از آیت... محمود رجبی، رئیس مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) در گفت‌وگو با خبرگزاری رسا؛ ۱۸ خرداد ۱۴۰۰ (کد خبر: ۶۸۱۹۹۹)

درس‌خواندن از آن کارهای سهل و ممتنع است؛ افرادی که اهل درس‌خواندن نیستند، آن را کاری ساده می‌پندارند و حتی بر این باورند که ساده‌تر از این کار، پیدا نمی‌شود! اما اگر وارد عرصه علم‌آموزی شوند، خواهند دانست که به قول حافظ «هزار نکته باریک‌تر از مو این جاست / نه هر که سر بترشد، قلندری داند». حال اگر فراگیری دانش را نه در دنیای مدرن امروز، بلکه در روزگار کتاب و کتابخانه و قلم و دوات تصور کنیم، کار بسی سخت‌تر خواهد شد. در این شرایط، درس‌خواندن، آموختن و از همه مهم‌تر، نظر استاد را به خود جلب کردن، خبر از سخت‌کوشی و فراستی می‌دهد که آینده‌ای درخشان را در پی دارد. آیت... خامنه‌ای در دوران تحصیل، روزگاری که کسوت شاگردی داشتند و افتخار حضور در درس بزرگان حوزه را یافتند، آن‌چنان در فراگیری علم متمرکز و کوشا بودند که استادی مانند مرحوم آیت... شیخ مرتضی حائری، به طور خصوصی به تدریس برای معظم‌له پرداخت. آقا، در انتخاب استاد نیز، دقت و باریک‌بینی فراوانی داشتند؛ درسی را می‌پسندیدند که در کنار بار علمی بالا، صیقل دهنده روح باشد و عامل تزکیه نفس؛ شاگردی درس امام خمینی، انتخاب آگاهانه آیت... خامنه‌ای با چنین رویکردی بود. روایت مختصر شیوه و سبک شاگردی آقا را می‌توان در این دو حکایت خواندنی و البته کمتر شنیده شده، دید؛ حکایت‌هایی که در ادامه با هم مرور می‌کنیم.

امام خمینی و تدریس متفاوتش

آقا، طلبه‌ای تشنه آموختن بودند. خیلی وقت‌ها درس یک استاد به دلشان نمی‌نشست و آرزو می‌کردند که در درس بهتری حاضر شوند. به همین خاطر بود که وقتی فرصتی می‌یافتند، مثلاً سفری می‌کردند به قم یا عتبات، سراغ درس علما و مدرسان بنام می‌رفتند تا عیار تدریس آن‌ها را بسنجند. شاید برای آیت... خامنه‌ای بیان استاد چندان مهم نبود؛ ایشان به حجم اطلاعات و نحوه و ترتیب ارائه آن‌ها و البته شخصیت استاد توجه داشتند. احتمالاً به همین دلیل، وقتی در سال ۱۳۳۶ ش، برای نخستین بار در درس امام خمینی حاضر شدند، آن‌چنان به دلشان نشست که بعد از آغاز تحصیل در قم، برای حضور در درس امام، درنگ نکردند: «دید که آقای خمینی در مسجد سلماسی برای صدها طلبه، نزدیک به ۵۰۰ نفر شاید، درس می‌گوید؛ روی زمین هم می‌نشیند و درس می‌دهد. آن مجلس را به نسبت آن چه که در مشهد و در